

HÓDOLAT A SZÉPSÉG ELŐTT

A követelés néhány évvel ezelőtt úgy hangzott el, hogy szép nőket a magyar filmekbe! Bizonyára sokan emlékeznek még azokra az időkre, amikor szépnek lenni — ha nem is bűnnek —, de legalábbis társadalmi botlásnak számított. Még eszemben van az a főiskolai felvételi vizsga, amelyen valamelyik bizottsági tag aggódva nézegette az egyik szemtelenül csinos színésznőjelöltet, majd lemondóan sóhajtott: „Sajnos, nem alkalmas, túl szép...” Ha a kislány begyesebb lett volna, s ráadásul keresztbe néz, biztosan bekerül az első osztályba.

A rút kis kacsa kultusza, szerencsére, már a messzi múlté, s a csillog ismét Tünde lett és nem Dottyá. Ezzel nagyjából új ízlésszakaszba érkeztünk, közelebb jutottunk a természetes szemlélethez. De csak nagyjából! Én legalábbis úgy látom, hogy napjaink „szépség-irányzatai” teli vannak neveléses elemekkel. Itt van mindenek előtt a „harmadik nem” kérdése. A harmadik nem képviselőinek azokat a fiatalbereket nevezem, akik egyre lejjebb eresztik hajzatukat a válluk felé, öltözködésben, járásban egyaránt puhaságra törekszenek, s azokat a lányokat, akiknek ugyan csak ez a bizonytalan körvonalakban lépkedő lírai majomszerűség az ideáljuk. Persze, ez a „harmadik nem” is csak olyan átmeneti divatnak ígérkező jelenség, mint a típusnő kultusza; az üres, lélektelen szépség keresése, s általában mindazok az „irányzatok”, amelyeknek nincsen emberi tartalmuk.

**

A szépséget a mindennapi nyelvben s az esztétikában egyaránt hajlamosak vagyunk elvontan szemlélni. A filmművészet ebben a tekintetben is forradalmian hatott. Mondanom sem kell, milyen mé-

Bara Margit

lyen felkavarja a közízlést és a szépségről alkotott fogalmakat egy-egy filmszínész vagy filmszínész. Balázs Béla azt mondja erről a kérdésről, hogy „a filmkultúrával kezdődő vizuális kultúra újrafelfedése a szépséget újra fontos tömegélménnyé tette.” Az a vizuális kultúra, amelyről Balázs Béla beszélt, gyakran csak tömegcikk formájában nyújtotta a szépet a közönségnek. A harmincas években futószalagon készült külföldi és hazai filmek nagyjából három szépséget ismertek: a nagy szemű babaarcot, a fiús modern lányt és az úgynevezett vampot. Ez az olcsón mért, háromféle csomagolású szépségáru is a múlt üzleti naivságai közé tartozik. Manapság még a tömegcikknek szánt filmekben is gazdagabb szépségskálával dolgoznak. A sex-appeal fogalma is tágabb lett; *Eva Gardner* vagy *Gina Lollobrigida* rendezői a két színésznő szépségének változó felhasználására törekszenek, de ugyanígy nem akarják sorozatosan

Sophia Loren

egyformán, festőien örök beállításban megmutatni az olyan színésznőket sem, mint például a szívvidítóan bájos *Sophia Loren*.

A filmszínész nő fényképezett szépsége természetesen tünékenyebb, mint a festő ihletettségében vibráló portréé. A legszebb fénybeállítás és a leggondosabb képkompozíció sem mentes bizonyos kopástól, vagy ha úgy tetszik, fényképszerűségtől. A fényképezett szépség mulékonysága arra figyelmeztet, hogy nemcsak a tájképekben kell festőiségre törekednünk, hanem a portrékban is. Az operatőr munkája — különösen akkor, ha a színtechnika még tovább fejlődik — egyre jobban hasonlít majd a festőére. A lélekből, tehetségéből fakadó szépség viszont nem ismeri a gép korlátait sem, diadalmasan ragyog ki még a ligeti gyorsfénykép kicsi, kopott ablakán keresztül is. *Gréta Garbo* filmek-örizte szépségében éppen a lélek sugarai keltik fel bennünk az időtlenség élményét,

míg például *Liane Haid* huszonöt év előtti filmre rögzített bájai ma inkább mosolyt keltenek bennünk, mint ádámí érzéseket.

**

A mai magyar filmművészet meglehetősen nehéz helyzetben van a szépség dolgában is. Először is kevés a szép színésznőnk! Ne értsenek félre, nem egyszerűen csinosaságról van szó! Többről. Arról, hogy az író gondolatvilága, a rendező művészete egyetlen témakörben sem tud mély hatást keltve érvényesülni szép nők nélkül. Első pillantásra talán frivolnak hat, amit mondok, de a filmművészetben nemcsak a szerelem, hanem a hősiesség, a nagy mondanivaló, az eszmék igazsága sem fejezhető ki a szépség közbejárulása nélkül. A Negyvenegyedik című szovjet film eszmei sikerében jelentős része van *Izolda Izvickája* egyszerű, határozott szépségének. De egy társadalomról alkotott éles filmbírálatot is — emlékezzünk például a Hűtlen asszonyokra — milyen fénygazdaggá tehet a női szépség bősége! E film kellemetlenül igaz mondanivalója a szépség legkülönbözőbb változatai — a kegyetlen, az ostobán, az elbájolón, a merészen keresztül — hangosabban és élesebben mondja ki az igazat. A Hunyadi Sándor Bakaruhában című novellájából készült film is *Bara Margit* érdekes, vonzó szépségén keresztül kap egyénien szomorú lírát és halk tragikumot. A film hangulati szépségének egyik tényezője az, hogy *Bara Margit* szépsége nem külső foglalta, dekoratív burka *Vilma* lelkének, hanem maga *Vilma* lelke.

A szépség — az eddig elmondottakból is érezhető — nem pótolható semmivel. Ha több szép színésznőért kiált a magyar filmművészet, értenünk kell, hogy azért teszi, mert tisztábban, érthetőbben, képszerűbben akar beszélni, és többet szeretne mondani, mint amire ma képes.

A szépség, amit filmgyártásunk keres, nem található meg egyetlen típusban. Nem a korunk „Szépek szépét” keressük, hanem a szépségnek azt a sokféleségét, amellyel kifejezhető a kor. Vegyünk egy példát. A forgatókönyv szereposz-

tásában ez áll: Kovács Ilona munkáslány, tizennyolc éves. A jellemzése ennyi: okos, csinos, kedves természetű. Most mi történhet? Vagy választ a rendező ama három színésznő közül, aki az okos, csinos, kedves lányokat játszani szokta (sőt, a buta, csinos, utálatosakat is), vagy az író átírja jellemzését okos, jelentéktelen külsejű, kedves lányra. Mi lenne jó, egyelőre utópisztikusnak látszó megoldás? Ha a rendező azt mondaná: „Miféle írói hanyagság ez? Azt írni egyszerűen, hogy csinos? Tudjátok, barátaim, hogy hányféleképpen lehet csinos egy mai munkáslány? Lehet kis vagány szépség, de lehet olyan, aki tetőtől talpig csupa sport; lehet, akin még rajta a szénaillat, de már fodrászlány bodorítja franciásan kócosra; lehet, aki igazi nagy nőnek akar látszani, a másikon meg se a divat, se a közizlés nem tudott igazítani, csak megy a maga szépsége törvénye szerint.” És sorolhatná tovább a rendező a legkülönbözőbb módon a szép lányokat, akik mindahányan munkások. A filmen mind-egyik önálló szépség tudna lenni, az idők változatos szavát is kifejeznék, ha lenne nekik színésznő-másuk, s ha nem kellene egyetlen közepes típusá válniuk a művészetben.

**

A női szépség sem az irodalomban, sem a képzőművészetben nem csupán nemes formák szerencsés találkozása, hanem a harmóniák szabad, lebegő lehetősége. A filmművészet a szépséget egyrészt tömegélménnyé tette — mint Balázs Béla mondja — másrészt a képi lényeken keresztül a belső eszmei világ kifejezőjévé. Az emberi szépség a film egyik legkölteibb eleme, amely ennek a műfajnak emelkedettséget, újszerű patosz kölcsonöz.

A Filmvilág előző számában Mesterházi Lajos, a Patkányfogót elemző sorai között felteszi a kérdést, hogy a rendező nem került-e az amerikai tömegfilmek „szépség-közhelyeinek” hatása alá? Én nem látok ellentétet a rendező szépség-felfogása és Zola ábrázolási módja között, mindenekelőtt azért nem, mert a film éppen rendkívüli képi-nöz.

Izolda Izvickája

szuggesztív hatásánál fogva sokkal durvábban lehet naturalista, mint ami írásban egyáltalán lehetséges. A szép külső nem „lakkozta” a lélekbeli vagy az erkölcsben megmutató torzulásokat s a szerencsétlen emberi jellemvonásokat! Persze, egészen más kérdés az, ha egy színésznő vagy színész nem a szerepének, jellemének megfelelően szép, hanem amúgy közhelyszerűen, amilyen tenyészsépségre Mesterházi is gondolt.

**

Nem egyszerűen formai csorba, vagy könnyű esztétikai fogyatékoság tehát a magyar filmekben a szépség hiánya. Lehet, hogy eretnekül hangzik, mégis ki kell mondani: többet és merészebbet, igazabbat és változatosabbat mondhatunk saját korunkról, ha lobogónkat mélyebbre hajtjuk az emberi szépség előtt, és ha nem elégszünk meg a szépségnek olyan fodrász-reklámaival, amelyek csak a legalacsonyabb szinten tengődő ízlést elégitik ki.

GYÁRFÁS MIKLÓS